

Seliannyi" (2000-2018), regional editions, including university heralds, and in a number of local regional studies.

Analytical interpretation of this issue is found in studies of O. Reent, who analyzed the contribution of some American, Russian and Ukrainian historians to Russian Empire agrarian system research.

V. Shevchenko systematically studied this issue by analyzing the contribution of pre-revolutionary, Soviet and individual modern Russian - V. Berlihin, O. Vronsky, L. Zakharov, L. Milov, V. Tukavkin, M. Shicillo, and also Ukrainian scientists: V. Marochko, O. Reent, V. Khmil, T. Lazanska, Y. Prysyazhnyuk. V. Bondar devoted considerable attention to this issue, analyzing the inheritance of numerous historians who presented the study of agricultural history and peasant-related problems in general in both the pre-Soviet and Soviet periods. He also revealed the activities of historians-agrarians of modern peasant study institutions and centers. It should be noted, that special attention is devoted to the works of modern Ukrainian researchers who study the structure of the agricultural peasantry in the period, namely agricultural policy, as a historiographical problem; economic processes in rural areas and the consequences of agrarian reforms. The scientist did not ignore the study of the social history of the peasantry conducted by contemporary historians and agrarians. The author pays attention to the achievements in the field of studying the social aspects of the rural population and the contribution of scholars to the modern historiography of the socio-legal status of the Ukrainian peasantry. The author used 814 works on peasant-related problems and made the direct and indirect analysis of more than 700 works by different authors.

The analysis of the researched topic showed that in general, the most "recognizable" are the following modern scholars: V. Smolii, O. Reent, S. Kulchytsky, R. Pyryg, L. Zashkilnyak, V. Soldatenko, V. Verstiuk, V. Telvak, F. Turchenko, O. Zhhitkova, L. Bazhenov, V. Bondar, V. Vivtoniv, V. Vlasenko, O. Gerasymenko, V. Hotsuliak, V. Dubinsky, V. Zhuchenko, V. Ivanenko, M. Kovalsky, L. Korogod, A. Kostenko, A. Kotsur, V. Krot, E. Kostyk, A. Kruglashov, O. Kucheruk, T. Lypovska, V. Marochko, V. Mazurik, V. Masnenko, A. Lyamar, O. Medalieva, V. Melnychenko, V. Myronchuk, O. Mykhayliuk, Y. Prysiashnyuk, V. Moisienko, V. Molchanov, A. Morozov, Z. Pershina, O. Rakhno, O. Reent, S. Svitlenko, M. Smolnitska, N. Temirova, A. Tymoshenko, S. Tovstolyak, N. Tokar, I. Farenii, A. Shevchenko, O. Yurkova, Yu. Yarchenko, A. Arhipova, etc.) and also M. Kostomarov, P. Kulish, V. Antonovych, M. Hrushevsky, M. Drahomanov, S. Podolynsky, A. Rusov, S. Rusova, I. Petrunkevych, M. Levytsky, M. Mallin, V. Lipinsky, M. Leshchenko, V. Guldman, A. Antsiferov, I. Pavlovsky, O. Chuprov, G. Galagan, M. Tugan-Baranovsky, M. Lyvytsky, M. Simonov (Nomis), M. Kononenko, V. Tarnovsky, V. Domanytsky, O. Chernenko, O. Domantovych, I. Gurzhia, D. Poyda, R. Lyakh and other historians-agrarians and researchers of agrarian issues.

Modern young scholars are trying to study and analyze the works of V. Smolii, O. Reent, S. Kulchytsky, V. Marochko, O. Mots, A. Gurbyk, O. Gurzhii, V. Molchanov, O. Kryzhanivska, F. Steblii, M. Kravets, V. Ilko I. Pater, V. Verstiuk, V. Soldatenko, M. Lytvyn A. Morozov, O. Mykhayliuk, S. Kornovenko et al.). However, the study should be continued in order to find out the individuals directly and indirectly related to the initiation of agricultural activities, rural organizations and their statutory and non-governmental voluntary associations. The conclusions concerning the general tendency of the study of this issue are made and the prospects for its further research are outlined.

Key words: agrarian history of Ukraine, researchers of agrarian history, peasant problems, Ukrainian peasantry, agrarian reform, agrarian policy, land relations, land ownership, pre-revolutionary historiography, Soviet historiography, modern historiography.

УДК: 930(477)

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-19-85-90

В.А. Іващенко

кандидат історичних наук, доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

О.М. Тараненко

кандидат історичних наук, доцент кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

НОВІТНЯ ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ П. СКОРОПАДСЬКОГО (2000-НІ – 2010-ТІ РР.)*

У статті проаналізовано новітній етап у розвитку вітчизняної історіографії, присвяченій історії Української Держави. Предметну увагу приділено вивченню вітчизняної історіографії аграрної політики П. Скоропадського. Стаття базована на дослідженнях і розвідках, опублікованих у 2000-х – 2010-х рр.

Ключові слова: історіографія, Гетьманат, Українська Держава 1918 р., аграрна політика П. Скоропадського.

Постановка проблеми. Дослідження феномену Гетьманату триває вже сто років і за цей час нагромаджено колосальну кількість різножанрових праць: наукових, дисертаційних, науково-популярних, навчально-методичних, публіцистичних, мемуарних та інших, що дозволило створити відповідний історіографічний образ цього унікального явища. На початку ХХІ ст., на нашу думку, посилюється конструктивні тенденції у розвитку вітчизняної історіографії, її проблемно-історіографічних компонентів, чіткішими стали суто наукові пріоритети. Значно розширився тематичний спектр дослідницької діяльності, українські історики більшою мірою, порівняно з попередніми історіографічними періодами, інтегрувалися у світовий історіографічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історіографічних матеріалів конференцій, симпозіумів та круглих столів, поява низки теоретичних праць, присвячених соціально-економічній політиці Української Держави, дозволяє вести мову про початок формування у вказаний час міждисциплінарного підходу до висвітлення аграрного дискурсу історії Української революції. Аграрна політика П. Скоропадського на початку ХХІ ст. перебуває у фокусі наукової уваги українських істориків. Центрами вивчення революційної тематики та селянознавства є Інститут історії України НАН України, Український інститут національної пам'яті, Науково-дослідний інститут селянства та Наукове товариство істориків-аграрників, що функціонують на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та інші інституції.

Відмінною рисою новітнього періоду стає публікація змістовних наукових праць представників

* Статтю написано згідно з держбюджетною темою «Українська революція (1917 – 1921 рр.): селянський фактор» (номер державної реєстрації 0118U003864)

старшого покоління та молодшої генерації вітчизняних істориків. Аналіз досліджень, в яких започатковано розв'язання обраної для вивчення теми і на які опирається у своїй роботі автор, дозволяє виокремити і ділити праці С. Грибоедова [1], С. Гнатюка [2], Г. Салати [3], В. Капелюшного [4], О. Любовець [5], Я. Калакури [6], О. Житкова [7].

Так, С. Грибоедовим вивчено історіографію Української Держави, звернено увагу на з'ясування об'єктивності історіографічних оцінок ролі, місця та значення Гетьманату 1918 р. у контексті Української революції 1917–1921 рр., її внутрішньої та зовнішньої політики, творення Збройних сил.

Розвиток зарубіжної україністики, радянської та новітньої історіографії внутрішньої політики гетьманату П. Скоропадського представлено в дисертації С. Гнатюка «Внутрішня політика гетьманату П. Скоропадського (1918 р.): українська історіографія проблеми».

Аграрна політика українських національних урядів (1917–1920 рр.) у полемічних оцінках діаспорної, радянської та української історіографії стала предметом дослідження Г. Салати [3]. У праці обґрунтовано, що аграрна політика українських національних урядів була політичною трибуною українства, що переконливо репрезентують історіографічні джерела, основними функціями якої були: комунікативна, націотворча, охоронна, репрезентативна.

2003 р. виходить друком фундаментальне історіографічне дослідження В. Капелюшного [4], присвячене добі національно-визвольних змагань. Не залишилася поза увагою дослідника й економічна політика П. Скоропадського, складником якої є аграрна політика.

У монографії О. Житкова оприлюднено результати історіографічного дослідження аграрних та селянознавчих студій, які репрезентують гуманітарний та соціально-економічний дискурс історії Української революції 1917–1921 рр. У праці відносно окреслено прерогативи вивчення аграрних відносин на українських етнічних територіях, історії земельного законодавства періоду Української революції 1917–1920 рр. загалом та періоду Гетьманату П. Скоропадського зокрема [5].

О. Любовець [6] та Я. Калакура [7] проаналізували низку традиційних і нових підходів українських та деяких зарубіжних учених до історії Української Держави 1918 р. загалом та аграрної політики П. Скоропадського зокрема.

Таким чином, окремі фрагменти, які тією чи іншою мірою стосуються обраної нами для вивчення теми, знайшли своє відображення у сучасній українській науково-історичній літературі. Однак дослідження, в якій ця тема була б предметом самостійного вивчення, поки що немає.

Автори статті ставлять за мету дослідити новітню вітчизняну історіографію аграрної політики П. Скоропадського.

Вклад основного матеріалу. Побіжно або безпосередньо аграрну політику П. Скоропадського представлено на сторінках дисертацій, монографій, узагальнювальних та енциклопедичних видань, збірниках конференцій, навчальної та довідкової літератури.

Аграрна політика Української Держави П. Скоропадського – об'єкт наукового вивчення Г. Терели. Досліджуючи формування та здійснення аграрної політики Української Держави, історик враховувала, що уряд проводив її за екстремальних умов воєнного часу, які багато в чому визначили як основні складники аграрної політики (система надзвичайних заходів регулювання продовольчого ринку), так і методи її реалізації (запровадження хлібної монополії, створення системи органів Державного хлібного бюро та інституту уповноважених Міністерства продовольства, застосування реквізицій тощо) [8, 6]. Науково виваженими є основні висновки історика з приводу того, що у працях В. Винниченка, П. Христюка, Д. Дорошенка, Х. Лебідя-Юрчика введено до обігу значну частину документів про аграрну політику Гетьманату, за межі яких упродовж багатьох років майже не виходили як радянські історики, так і науковці діаспори [8, 18]. Аналізуючи проект аграрної реформи гетьманського уряду П. Скоропадського, Г. Терела виокремила такі його складники: 1) організаційні заходи уряду в землекористуванні; 2) регулювання відносин власності в аграрному секторі; 3) становище на селі за часів Гетьманату.

Дисертацію Б. Малиновського присвячено аграрній політиці Австро-Угорщини та Німеччини в Україні у 1918 р [9]. Залучивши до аналізу величезний масив архівних джерел, преси та статистичних матеріалів, автор з'ясував цілі, завдання та характер німецьких та австрійських військ. Історик висвітлив політичні та економічні фактори, які зумовили зацікавленість Австро-Угорщини та Німеччини у вирішенні аграрного питання в Україні. У своїй праці Б. Малиновський проаналізував взаємовідносини між представниками Німеччини і Австро-Угорщини, з одного боку, і урядами УНР та Української Держави – з іншого, які склалися з приводу і під час вирішення аграрного питання в Україні.

Дослідник зауважив, що акти уряду, спрямовані на відновлення права приватної власності на землю, зустріли схвалення з боку представників Центральних Держав в Україні. Водночас у них викликала стурбованість повільна підготовка керівництвом Гетьманату аграрної реформи. Це питання обговорювалося на рівні глав держав під час офіційного візиту П. Скоропадського до Німеччини (вересень 1918 р.). Зрештою автор констатував, що розробка аграрних законопроектів гетьманським урядом була припинена внаслідок його повалення повстанцями на чолі з Директорією. Програма аграрних перетворень, запропонована представниками Центральних Держав, лишилася нереалізованою [9, 126].

Історик відзначив певний збіг у розумінні окупаційним командуванням і гетьманом основних напрямів та змісту аграрної реформи. Проте прагматичні інтереси союзників будь-якою ціною отримати хліб і сировину суттєво стримували підготовчі заходи реформи, зумовили застосування гетьманським урядом таких непопулярних заходів, як хлібна монополія [9, 148].

Г. Пітик, вивчаючи селянське питання впродовж квітня 1918 р. – серпня 1919 р. [10], детально зупинився на аграрній політиці Гетьманату. Автор розкрив

основні причини краху аграрної політики Центральної Ради й показав передумови формування за активної підтримки німецько-австрійського командування нового державного утворення – Української Держави. В одному з розділів дисертант проаналізував аграрну політику й аграрне законодавство гетьманського уряду, охарактеризував причини боротьби селянства з окупаційним режимом і владними структурами.

Разом із тим, праця не позбавлена окремих недоліків. Так, дисертант однозначно стверджує, що повного провалу зазнала аграрна політика і аграрне законодавство гетьманського уряду про відновлення приватного землеволодіння й утворення численного прошарку середніх селян-хліборобів та його наміри вступити у союз з майбутньою не більшовицькою Росією [10, 16 – 17]. У дисертації не йдеться про кроки урядів П. Скоропадського зі стабілізації сільського господарства України, про підтримку селянами «Грамоти до всього українського народу», один із пунктів якої відновлював приватне землеволодіння.

В. Солдатенко в другому томі «Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920)» шеститомного загальнонального видання «Політична історія України ХХ ст.» проаналізував аграрну політику П. Скоропадського як складову його внутрішньоекономічного курсу. Автор зазначив, що соціальна активність селянства в 1918 р. піднялася на небачений до того рівень. Як свідчення цього факту дослідник цитує один із документів: «Важко знайти якесь село чи поселення в 1918 р., з якого б у різні урядові інстанції Української Держави не надійшло повідомлення про напади селян на поміщицькі маєтності, про пожежі й отрави в економіях, про опір карателям, убивства окупантів, про те, що буквально кожен пуд хліба давався «з боєм» [11, 260].

Політику гетьманського режиму щодо селянства історик охарактеризував як «війну з селянством», яка у відповідь перетворювалася на «війну селянства з гетьманщиною» [11, 260]. Ці висловлювання автор дослідження підтверджує численними фактами терору, що його чинили карні експедиції, й такими ж численними фактами різноманітних форм протипу.

На фоні масштабних соціально-економічних, військово-політичних подій в Україні 1917 – 1920 рр. В. Верстюк в першому томі двотомного загальнонального видання «Історія українського селянства» проаналізував аграрну політику Української Держави як складову внутрішньоекономічного курсу. Автор зазначив, що гетьманський режим не визнав того статус-кво у земельних відносинах, який стихійно чи під впливом попередніх влад склався навесні 1918 р. Не оминув дослідник своєю увагою і того факту, що, оголосивши відновлення приватної власності, уряд створив морально-правові підстави для повернення землі й майна поміщикам [12, 548-549].

Аналізуючи аграрну політику уряду П. Скоропадського вчений зазначив, що боротьба за землю стала однією з найважливіших складових частин селянського повстанського руху, який зародився в Україні за гетьманування П. Скоропадського. Незважаючи на масштабність каральних акцій, вони не приносили бажаного результату, а головне – ставили під сумнів німецькі плани використання українських хлібних ресурсів, що змусило німців

вимагати від гетьмана активних пошуків компромісу з селянством. Зробити це, на їхню думку, можна було пришвидшенням земельної реформи та залученням до уряду представників української демократії, зокрема соціалістів-федералістів [12, 549].

В. Верстюк звертається і до з'ясування причин поразки П. Скоропадського, констатує, що останній перебував у певному військово-політичному обмеженні. На підтвердження цього судження вчений цитує слова С. Чикаленка, який свій скепсис пояснив так: «Виразну аграрну реформу може зробити тільки міцний уряд, який спирається або на широкі маси народу, або на сильну армію і якому не доводиться оглядатись ні наліво, ні направо. Міністерство Лизогуба все зробило, аби одвернути народні маси від Вас, пане гетьмане, і від України» [12, 550].

Основні напрями аграрної реформи Української Держави, розробка механізму купівлі-продажу землі, створення Державного земельного банку, розробка земельного законодавства урядовими аграрними комісіями – питання, аналізові яких присвячено колективну монографію Н. Ковальової, С. Корновоза, Б. Малиновського, О. Михайлюка, А. Морозова «Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917 – 1921 рр.)» [12].

Комплексно вивчаючи діяльність уряду Української Держави у сфері аграрних відносин, Н. Ковальова зазначає, що якісно новий етап у розробленні планів земельної реформи періоду Української революції складає аграрна політика уряду П. Скоропадського. Дослідниця на конкретних фактах, оперуючи відповідними документами, доводить, що в пошуках виходу з кризи погляди держави та селянства перетнулися, звернувшись до старого, вже перевіреного шляху розвитку сільського господарства – приватного землеволодіння. Основними орієнтирами майбутніх перетворень виступили здобутки дореволюційного земельного законодавства [12, 89-94].

Історик, як і П. Скоропадський, причину селянського невдоволення до урядових планів аграрної реформи вбачає у неопіформованості населення, а особисто винним у саботуванні розроблення та впровадження реформи вважає голову Ради Міністрів Ф. Лизогуба [13, 96].

Аналіз напрацювання земельного законодавства урядовими аграрними комісіями дозволив Н. Ковальовій стверджувати, що і від законопроекту В. Колокольцова, і від законопроекту В. Леонтовича економічний ефект був незначним. Водночас, автор зазначає, що на відміну від законопроекту комісії В. Колокольцова, «Загальні основи» В. Леонтовича були досконалішими з юридичної точки зору, краще висвітлювали економічні підстави реформи [13, 99].

Не оминула своєю увагою дослідниця і діяльність землевлаштувальної комісії. За її словами, порівняно з діяльністю аграрних комісій, робота землевлаштувальної була більш плідною, хоча б через те, що було ухвалено низку поправок, спрямованих на полегшення розмежувальних земель, закладених і обтяжених судовими заборонами, значно розширила компетенцію комісій з розгляду конфліктів на ґрунті землевлаштування [13, 101-102].

Друга половина 2000-х рр. позначена проведенням в Україні низки наукових конференцій, присвячених Українській революції 1917 – 1921 рр.

Одна з них – «Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917-1921 рр.» – відбулася в Кам'янець-Подільському. Цікавою для нас, з урахуванням обраної нами теми дослідження, є стаття В. Нечитайло, яка розміщена на сторінках збірника опублікованого за матеріалами конференції [14].

У дослідженні «Задуми П. Скоропадського у сфері земельного порядкування та їх реалізація» автор звернув увагу на неоднозначність поглядів в українській та радянській історіографії як на саму постать гетьмана, так і на його діяльність у внутрішній політиці. Так, зокрема, В. Нечитайло зазначив, що упереджене ставлення до діяльності влади гетьмана було започатковане не істориками-марксистами, а учасниками революційних змагань – І. Мазепою, В. Винниченком, М. Шаповалом, Д. Дорошенком, Д. Донцовим та іншими. Водночас історик вказує точку зору О. Реєнта на земельні перетворення П. Скоропадського. Так, на думку О. Реєнта, Гетьманат мав власну концепцію виходу на новий соціально-економічний рівень, а домінантою його аграрних реформ було відновлення приватної власності на землю, повернення її в товарний обіг. Кінцевою метою трансформаційних процесів на селі мало бути формування середнього класу селян-власників – майбутньої головної опори нового політичного режиму [14, 62].

Досліджуючи аграрну політику П. Скоропадського, автор проаналізував стратегічні задуми гетьмана та умови, в яких ці задуми реалізовувалися. На нашу думку, до позитивних сторін вказаної вище праці належить використання науковцем порівняльного методу дослідження у з'ясуванні сутності трансформаційних процесів в аграрному секторі України в роки національно-демократичної революції.

У 2008 р. в м. Черкаси пройшов VII Міжнародний симпозіум із проблем аграрної історії, присвячений 90-ій річниці Української Держави гетьмана П. Скоропадського. Матеріали симпозіуму опубліковані на сторінках 11 випуску збірника наукових праць «Український селянин». Цілий розділ у збірнику присвячено Українській Державі П. Скоропадського.

На особливу увагу заслуговує публікація Р. Пирого «Земельна реформа гетьмана Павла Скоропадського: спроби проведення та причини невдачі» [15]. Незаперечною позитивною рисою цього дослідження є ґрунтовний аналіз історіографії аграрної політики Української Держави. На основі широкої історіографічної й архівної джерельної бази автор з'ясував концептуальні засади земельної реформи, показав закладення правових підвалин реформування земельних відносин, висвітлив реалізацію земельної реформи в контексті аграрної й продовольчої політики, розкрив гальмівні чинники реформи, визначив головні причини невдач земельної реформи П. Скоропадського.

Четвертий номер «Українського історичного журналу» за 2008 р. присвячений 90-річчю гетьманату П. Скоропадського. Декілька статей опублікованих на сторінках журналу стосуються безпосередньо аграрної політики Української Держави 1918 р.

Так, зокрема дослідження С. Корновенка [16] присвячено вивченню маловідомих аспектів аграрного законодавства П. Скоропадського. На основі опрацювання джерел автором проаналізовано зміст аграрного законодавства гетьманату в контексті вітчизняного та європейського революційного досвіду вирішення земельного питання. Цінність дослідження полягає в тому, що історик, на відміну від своїх колег, зробив порівняльний аналіз основних положень земельної реформи П. Скоропадського із вітчизняними (радянський, Директорії УНР) та європейськими аналогами (Польщі, Румунії, Чехословаччини, країн Балтії та Балканського півострова).

На нашу думку, варто погодитись із висновками С. Корновенка про те, що: 1) основні положення гетьманського аграрного законодавства були адекватні загальноісторичним обставинам часу; 2) вони відповідали прагненням селянства України володіти землею; 3) основні положення, ідеї земельної реформи в Українській Державі були взяті на озброєння навіть непримиренними опонентами П. Скоропадського – радянською владою, Директорією УНР; 4) зміст аграрного законодавства гетьманату відповідав і загальноєвропейським тенденціям вирішення земельного питання [16, 79].

У 2013 р. в м. Києві відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Павло Скоропадський – останній гетьман України» присвячена 95-річчю Української Держави та 140 річчю від дня народження П. Скоропадського. У роботі конференції взяла участь понад 50 науковців із різних регіонів України, зокрема з Києва, Черкас, Дніпра, Кам'янець-Подільська, Чернігова, Мелітополя, Ніжина, Чернівців.

Не оминули своєю увагою учасники конференції й аграрну політику П. Скоропадського. У колективній праці А. Морозова та С. Корновенка розглядається порівняння аграрного законодавства Гетьманату та урядів Білого руху Півдня Росії. Авторами на основі широкого кола джерел розкрито спільне та відмінне в аграрних законодавствах урядів трьох генералів [17].

Тема аграрних перетворень актуальна в навчальній та науково-популярній літературі. Епізодично аграрна політика П. Скоропадського представлена в посібнику «Історія України ХХ – початку ХХІ ст.» за загальною редакцією В. Смолія. У вказаній праці дається негативна оцінка аграрній політиці Української Держави. У роботі зазначено, що угодовська політика гетьмана, його уряду та адміністрації на місцях засуджувалась селянством і робітництвом України [18, 41]. Можливість збуту значної кількості продовольства та сировини чомусь оцінюється як безперспективний вивіз.

Протилежну точку зору обстоює О. Бойко, який вважає, що економічному піднесенню України періоду Гетьманату сприяли відновлення приватної власності, підтримка гетьманом вільного підприємництва, можливість промислових і торговельних кіл суттєво впливати на економічну політику влади, широкий збут товарів до Австро-Угорщини та Німеччини [19, 336].

Висновки. Отже, упродовж 2000-х – 2010-х рр. українська історична наука зазнала якісних змін у своєму розвитку і позначена характерними для неї суперечностями. Крім того у сучасній українській

історичній науці активно розвивається проблемна історіографія, насамперед аграрної історії України.

Історіографія аграрної політики П. Скоропадського відображає складність та суперечливість трансформацій новітньої української історичної науки. У науково-історіографічному просторі вона представлена монографіями, дисертаціями, науковими статтями, збірниками матеріалів за результатами роботи конференцій, науково-популярною та навчальною літературою.

На підставі опрацьованих історіографічних джерел у новітній українській історіографії умовно можна окреслити декілька підходів у трактуванні аграрної політики П. Скоропадського. На нашу думку, їх зміст полягає в такому: 1) аграрна політика П. Скоропадського – реставрація поміщицько-церковного землеволодіння, захання на революційні завоювання селян Росії, України; 2) науково-популярний виклад матеріалу з різним рівнем аргументованості, достовірності, науковості; 3) критичне застосування як традиційного, так й інноваційного методологічного інструментарію, неупередженість авторів та наукова дискусія.

Список використаної літератури та джерел:

1. Грибоєдов С. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського : Історіографічне дослідження : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / С. Грибоєдов. – К., 2001. – 192 с.
2. Гнатюк С. Внутрішня політика гетьманату П. Скоропадського (1918 р.): українська історіографія проблеми : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / С. Гнатюк. – К., 2002. – 249 с.
3. Салата Г. Аграрна політика українських національних урядів (1917 – 1920 рр.): Історіографія : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Г. Салата. – К., 2010. – 201 с.
4. Капелюшний В. Здобута і втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) / В. Капелюшний. – К. : Олан, 2003. – 608 с.
5. Житков О. Селянське питання в українській революції 1917 – 1921 рр.: Історіографічне дослідження / О. Житков. – Х. : видавець Мачулін, 2016. – 592 с.
6. Любовець О. Напрями історіографічних досліджень та перспективи вивчення феномену гетьманату П. Скоропадського / О. Любовець // Національна та історична пам'ять : зб. наук. праць. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – Вип. 7. – С. 15–23.
7. Калакура Я. Три образи Гетьманату П. Скоропадського в українській історіографії / Я. Калакура // Національна та історична пам'ять : зб. наук. праць. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – Вип. 7. – С. 56–66.
8. Терела Г. Аграрна політика Української Держави П. Скоропадського : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Г. Терела. – Полтава, 2000. – 219 с.
9. Малиновський Б. Аграрна політика Австро-Угорщини та Німеччини в Україні, 1918 р. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Б. Малиновський. – Дніпропетровськ, 2001. – 251 с.
10. Пітик Г. Селянське питання в політиці Української Держави, Директорії УНР, Раднаркому УСРР (квітень 1918 – серпень 1919 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Г. Пітик. – К., 2008. – 23 с.
11. Політична історія України ХХ століття : у 6 т. / редк. І. Курас [та ін.]. – К. : Генеза, 2003. – Т. 2: Революції в Україні : політико-державні моделі та реалії (1917–1920) – 480 с.
12. Історія українського селянства : в 2-х т. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 1. – 632 с.

13. Ковальова Н. Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917 – 1921 рр.) / Н. Ковальова, С. Корновенко, Б. Малиновський, О. Михайлюк, А. Морозов. – Черкаси : Ант, 2007.

14. Нечитайло В. Задуми П. Скоропадського у сфері земельного порядкування та їх реалізація / Формування та діяльність українських національних урядів періоду Української революції 1917 – 1921 рр. : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. – С. 61–68.

15. Пиріг Р. Земельна реформа Павла Скоропадського: німецький вплив / Р. Пиріг // Український селянин. – 2008. – Вип. 11. – С. 9–15.

16. Корновенко С. Аграрне законодавство П. Скоропадського у контексті вітчизняного та європейського досвіду вирішення земельного питання (1918–1921 рр.) / С. Корновенко // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 72–81.

17. Корновенко С. Аграрне законодавство Гетьманату П. Скоропадського та білого руху півдня Росії / С. Корновенко, А. Морозов // Національна та історична пам'ять : зб. наук. праць. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. – Вип. 7. – С. 131–140.

18. Історія України ХХ–ХХІ ст. / П. Панченко, Н. Барановська, С. Падалка [та ін.]. – К. : Знання, 2004. – 582 с.

19. Бойко О. Історія України / О. Бойко. – К. : Академвидав, 2007. – 688 с.

References:

1. Griboedov, S. (2001) *Ukrainian State of Hetman P. Skoropadsky: Historiographic study*. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukr.]
2. Gnatyuk, S. (2002) *The internal policy of hetmanate P. Skoropadsky (1918): Ukrainian historiography problem*. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukr.]
3. Salata, G. (2010) *Agrarian Policy of Ukrainian National Governments (1917 – 1920 s): Historiography*. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukr.]
4. Kapeliushnyi, V. (2003) *Obtained and lost independence: historiographical essay Ukrainian statehood, the era of national liberation struggle (1917-1921 biennium)*. Kyiv: Olan. [in Ukr.]
5. Zhitkov, O. (2016) *The peasant question in the Ukrainian revolution of 1917 – 1921: Historiographic study*. Kharkiv: publisher Machulin. [in Ukr.]
6. Lyubovets, E. (2013) *Direction of the historiographical research and perspective study of phenomenon the Hetmanate of P. Skoropadskyi*. Natsionalna ta istorychna pamiat (National and historical memory). Kyiv: SE «NCC» Priorities». Whip 7. [in Ukr.]
7. Kalakura, Y. (2013) *Three images of the Hetmanate of P. Skoropadskyi in Ukrainian historiography*. Natsionalna ta istorychna pamiat (National and historical memory). Kyiv: SE «NCC» Priorities». [in Ukr.]
8. Terela, G. (2000) *Agrarian Policy of the Ukrainian State P. Skoropadsky*. Candidate's thesis. Poltava. [in Ukr.]
9. Malinovsky, B. (2001) *Agrarian Policy of Austria-Hungary and Germany in Ukraine, 1918*. Candidate's thesis. Dnipropetrovsk. [in Ukr.]
10. Pityk G. (2008) *Peasant question in the policy of the Ukrainian state, Directorates of the UPR, People's Commissars of the Ukrainian SSR (April 1918 – August 1919)*. Abstract of candidate's thesis. Kyiv (in Ukr.)
11. *The political history of Ukraine of the twentieth century* (2003) / Redcock. : I. Kurас (head) etc. – Kyiv: Genesis. – Vol. 2: *Revolutions in Ukraine: Political and State models and realities (1917 – 1920)*. [in Ukr.]
12. *The history of the Ukrainian peasantry*. (2006) Essays. – Kyiv: Scientific Opinion. [in Ukr.]
13. Kovaleva, N. & Kornovenko, S. & Malinovsky, B. & Mikhailuk, O. & Morozov A. (2007) *Agrarian Policy in Ukraine The period of national-the democratic revolution (1917 – 1921)*. Cherkasy: Ant [in Ukr.]
14. Nechytailo V. (2008) *Plans of P. Skoropadsky in the field of land order and their realization / Formation and*

activities of Ukrainian national governments during the period of the Ukrainian Revolution of 1917 – 1921: Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference. Kamyanets-Podilsky: Oiyum. [in Ukr.]

15. Pyrih, R. (2008) *Land reform of Pavel Skoropadsky: German influence*. Ukrainiyski selianyn (Ukrainian peasant), 11. [in Ukr.]

16. Kornovenko, S. (2008) *P. Skoropadsky's agrarian legislation in the context Domestic and European experience in solving land issues (1918 – 1921 biennium)*. UIZh (Ukrainian historical magazine), 4. [in Ukr.]

17. Kornovenko, S. & Morozov, A. (2013) *The agrarian legislation of the Hetmanate P. Skoropadsky and White Movement of the South of Russia*. Natsionalna ta istorychna pamiat (National and historical memory). Kyiv: SE «NCC» Priorities», 7. [in Ukr.]

18. Panchenko, P. & Baranovska, N. & Padalka, S. (2004) *History of Ukraine XX-XXI century*. Kyiv: Znannia. [in Ukr.]

19. Boiko, O. (2007) *History of Ukraine*. Kyiv: Akademydav. [in Ukr.]

V. Ivashchenko, O. Taranenko

NEW DOMESTIC HISTORIOGRAPHY AGRIAN POLICY P. SKOROPADSKY (2000TH – 2010TH YEARS)

Investigation of the Hetmanate's phenomenon continues for a hundred years and during this time accumulated a huge number of multi-genres works: scientific, dissertational, educational - methodical, journalistic, memoir and others that allowed to create the corresponding historiographical image of this unique phenomenon. In our opinion, the constructive tendencies in development of national historiography have intensified, its problematic-historiographical components, purely scientific priorities became clearer at the beginning of the XXI century. Significantly expanded the thematic range of research activities, Ukrainian historians more than in compared with previous historiographical periods, were integrated into world historiographic space.

Purpose – to follow the evolution of the views of the native historians who were studying agricultural policy of P. Skoropadsky.

During the 2000-s – 2010-s, the object of study was agrarian policy of P. Skoropadsky, the subject – its coverage in the national historiography of 2000-s – 2010-s.

So, during the 2000-s – Ukrainian history has undergone qualitative changes in its development in the 2010-s and is marked by contradiction characteristic of it. In addition to the modern Ukrainian historical science actively develops problematic historiography, first of all in agrarian history of Ukraine.

Historiography of agrarian policy by P. Skoropadsky reflects the complexity and contradictory nature of the transformation of the modern Ukrainian historical science. In the scientific and historiographical space it is represented by monographs, dissertations, scientific articles, collections of materials for the results of conferences, scientific popular and educational literature.

On the basis of researched historiographic sources, in the newest Ukrainian historiography can be conditionally defined several approaches in the treatment of agrarian policy of P. Skoropadsky. In our opinion its content is as follows: 1) agricultural policy of P. Skoropadsky – restoration of landlord-church tenure, an encroachment on the revolutionary conquests of the peasants of Russia and Ukraine; 2) scientific presentation of the material with different level of argumentation, reliability, scientificness; 3) critical use of both traditional and innovative methodological tools, impartiality of authors and scientific discussion.

Key words: historiography, Hetmanate, Ukrainian State 1918, agrarian policy of P. Skoropadsky.

УДК: 930(477)

DOI: 10.31651/2413-8142-2018-19-90-95

В. О. Кіреєва

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького*

А. Г. Морозов

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
археології та спеціальних галузей історичної науки
Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького*

АГРИАННА ПОЛІТИКА ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО ТА ДИРЕКТОРІЇ УНР НА СТОРІНКАХ «УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА»*

У статті здійснена спроба аналізу вітчизняної історіографії, присвяченій історії Української Держави та Директорії УНР на сторінках наукового часопису «Український селянин». Студія базована на дослідженнях і розвідках опублікованих у збірнику наукових статей у 2001–2017 рр.

Ключові слова: «Український селянин», гетьманат П. Скоропадського, Директорія, селянство, сучасна історіографія.

Постановка проблеми. Станом на 2018 р. «Український селянин» – єдине в Україні фахове спеціалізоване видання з селянознавчої тематики. Започаткований у 2001 р. за організаційної підтримки Науково-дослідного інституту селянства та Наукового товариства істориків-аграрників, збірник наукових праць став майданчиком для наукових дискусій наукової громадськості щодо аграрної проблематики. Чільне місце у 19 випусках наукового часопису займала проблематика доби Української революції 1917–1921 рр.

З огляду на зазначене **метою** заявленої публікації є аналіз доробку сучасних вітчизняних дослідників доби гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР на сторінках наукового часопису «Український селянин».

Аналіз останніх публікацій. та виклад основного матеріалу. Впродовж 2000-х – 2010-х рр. історіографічні проблеми історії Української Держави стали об'єктом наукового вивчення на дисертаційному рівні.

Серед великої кількості праць вітчизняних істориків, передовсім виокремимо напрацювання Корновенка С. В., який у низці публікацій ґрунтовно аналізує перебіг Української революції 1917–1921 рр., розкриває аграрні перетворення національних урядів революційної доби тощо. Так, зокрема, у розвідці науковця « Українська революція 1917 – 1921 рр: селянський фактор» [15] автор слушно та обґрунтовано трактує Українську революцію 1917 – 1921 рр. як багатомірне, цілісне історичне та соціокультурне явище. Однак зауважує, що серед усіх її компонентів найвиразнішим був селянський. Відповідно, активним суб'єктом Української революції 1917 – 1921 рр. було селянство. Це дає нам підстави говорити про селянський характер Української

* Стаття написано згідно з держбюджетною темою «Українська революція (1917 – 1921 рр.): селянський фактор» (номер державної реєстрації 0118U003864)